

FÖRSLAG: 2011-01-25, Per Stefan Labba)

MINORITETSPOLITISK HANDLINGSPLAN

"Dansande renkalv" (fotograf: gunnar.wallmark@telia.com)
– Förhoppningsfull inför framtiden även i ett brutet kalvningsland

BERGS KOMMUN BÄRJEN TJÆLTE

Sammanfattning

Idag är samer, sverigefinnar och tornedalingar romer och judar *nationella minoriteter* i Sverige och samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch *nationella minoritetsspråk*. De inhemska nationella minoritetsspråken, samiska, finska och meänkieli omfattas av ett förstärkt skydd i lagen.

Från 1 januari, 2010 omfattas Bergs kommun av Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, LoNM (2009:724). Lagstiftningen är en del av en större satsning för nationella minoriteter i syfte att öka användningen av minoritetsspråk och att öka minoriteternas inflytande och delaktighet i frågor som berör dem samt att sprida information och kunskap om de nationella minoriteterna och därmed öka förståelsen för deras speciella behov i samhället.

Sametinget är huvudman för implementeringen av lagstiftningen och fördelar årligen medel mellan samiska förvaltningskommuner och landsting för kostnader i samband med minoritetsspråkliga insatser. Kommunen har efter samråd med samiska företrädare tillsatt en samisk referens-/samrådsgrupp, nuvarande Saemien raerie (Samiska rådet). Saemien raerie, med representanter från samernas sida och kommunens ledningsgrupp, skall verka som ett samverkansorgan för de kommunala samiska insatserna inom kommunen som en samisk förvaltningskommun.

En kartläggning om bl.a. kunskaperna i minoritetsspråk inom kommunförvaltningen, om samernas möjligheter till inflytande i den kommunala förvaltningen har gjorts. Resultatet av kartläggningen har varit till stor hjälp vid framtagandet av detta handlingsprogram.

Lagstiftningen innebär att en enskild har rätt att använda sitt minoritetsspråk vid skriftliga och muntliga kontakter med kommunen. Kommunen skall även sträva att använda det samiska språket i förvaltningen både muntligt och skriftligt vid kontakter med dem som har ett minoritetsspråk

Vårdnadshavare till barn har rätt att begära plats i förskoleverksamhet där hela *eller* delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråken. Samma rättighet har den som begär att få hela *eller* delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorg. Kommunen ska även i övrigt sträva efter att bemöta samisktalande på sitt språk.

Bergs kommun får statsbidrag för åtgärder för insatser i minoritetsspråken. Kommunen kan använda minoritetsmedlen till:

- kostnader för att stärka samernas inflytande i den kommunala förvaltningen i frågor som berör dem
- insatser som rör översättning, tolkning mm som krävs för kommunikation mellan myndigheter och enskilda
- kostnader som följer av lagstiftning rörande insatser inom kommunens förskoleverksamhet, äldreomsorg under förutsättning att aktiviteter/verksamheter kan bedömas vara till nytta för berörda minoriteter
- kostnader för revitalisering av det samiska språket
- informationsinsatser

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning.....	4
1.1 Bakgrund och syfte.....	4
1.1.1 Grannländer.....	4
1.1.2 Myndigheters särskilda ansvar.....	4
1.1.3 Förvaltningsområdet för samiska.....	4
1.1.4 Utanför förvaltningsområdet.....	5
2 Samerna och minoritetsspråket samiska i Bierjen tjielte	5
2.1 Samerna som folk.....	5
2.2 Samiska språket.....	5
3 Behovet av minoritetsspråkliga insatser.....	6
4 Minoritetspolitisk handlingsplan.....	7
4.1 Inflytande och delaktighet för samerna.....	7
4.1.1 Mål.....	7
4.1.2 Åtgärder.....	7
4.2 Samisk barnomsorg - förskoleverksamhet.....	8
4.2.1 Mål.....	8
4.2.2 Åtgärder.....	8
4.3 Samisk äldreomsorg.....	8
4.3.1 Mål.....	8
4.3.2 Åtgärder.....	8
4.4 Revitalisering av samiska språket.....	9
4.4.1 Mål.....	9
4.4.2 Åtgärder.....	9
4.5 Utbildnings- och informationsinsatser.....	9
4.5.1 Mål.....	9
4.5.2 Åtgärder.....	9
5 Finansiering.....	10
6 Uppföljning och utvärdering.....	10
 Rambudget 2011	 11

Bilaga 1: Rambudget 2011, exceldokument 1 sida

Bilaga 2: Kartläggning – sammanställning, exceldokument 3 sidor

1 Inledning

Sedan december 1999 är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar *nationella minoriteter* i Sverige och samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch *nationella minoritetsspråk*. Av dessa omfattas samiska, finska och meänkieli genom sin historiskt sett starka geografiska tillhörighet av särskilda regionala åtgärder.

Från den 1 januari 2010 är Bjerjen tjjelte en samisk förvaltningskommun och omfattas av Lagen om minoriteter och minoritetsspråk, LoNM (2009:724). Ändringar har införts i sametingslagen (SFS 1992:1433) och socialtjänstlagen (SFS 2001:453).

1.1 Bakgrund och syfte

I december 1999 antog riksdagen förslagen i propositionen *Nationella minoriteter i Sverige (1998/99:143)*. Därefter ratificerade, godkände, regeringen Europarådets *ramkonvention om skydd för nationella minoriteter* (ramkonventionen) och den *europiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* (minoritetsspråkskonventionen).

Det övergripande syftet med minoritetsspråkskonventionen är kulturellt och vill bidra till att bevara och utveckla Europas mångkulturella arv och flerspråkighet inom nationsgränserna. Bestämmelserna i dessa konventioner har bildat en grund för den svenska minoritetspolitiken. Målet är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

1.1.1 Grannländer

I Finland och Norge finns liknande lagstiftning för samisktalande. Lagstiftningen har lett till att allt fler använder samiska samtidigt som man i allt större utsträckning begär att bli bemött på samiska i offentliga sammanhang.

1.1.2 Myndigheters särskilda ansvar

Alla fem nationella minoriteter omfattas av minoritetsspråklagen. Myndigheter är skyldiga att informera minoriteterna om deras rättigheter. Det allmänna har också ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjligheter att lära sig, utveckla och använda sitt språk och behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barn har rätt att få utveckla sin kulturella identitet och sitt minoritetsspråk. Det samiska förvaltningsområdet har efter utredningsförslaget utvidgats

En viktig grund i minoritetsspråkskonventionen är att de som använder minoritetsspråk skall kunna använda dessa språk vid utövandet av sina medborgerliga rättigheter och fullgörande av sina skyldigheter. Ett annat skäl är att de som använder språken därmed har större praktisk nytta av dem vilket kan medverka till att fler lär sig språken. Då har också språken större förutsättningar att utvecklas terminologiskt än om de bara används i privata sammanhang. Språklagarna skall både ses som en rätt för nationella minoriteter att använda sitt språk vid myndighetskontakter samt som en del av en större satsning i syfte att stärka deras inflytande och minska diskrimineringen.

1.1.3 Förvaltningsområdet för samiska

Förvaltningsområdet för samiska har utvidgats. I förvaltningsområdet har samer rätt att använda samiska i kontakter med myndigheter. Man har rätt till förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på samiska.

De kommuner som berörs får statsbidrag för merkostnaderna. Även andra kommuner kan ansluta sig frivilligt.

1.1.4 Utanför förvaltningsområdet

Utanför förvaltningsområdet har samer rätt att använda samiska i kontakten med myndigheter om ärendet kan handläggas av personal som behärskar språket. Man har även rätt till äldreomsorg på samiska om kommunen har tillgång till språkkunnig personal. Enskilda har alltid rätt att använda samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och Diskrimineringsombudsmannen.

2 Samerna och minoritetsspråket samiska i Bierjen tjjelte

Vår kommun har alltid haft ett naturligt inslag av den samiska och den svenska kulturen. Samiska språket i kommunen är traditionellt den sydsamiska varieteten vars traditionella område sträcker sig från området kring Umeälven i norr till Idre i söder.

2.1 Samerna som folk

Inom kommunen har det samiska inslaget en stark ställning genom bl.a. rennäringen, det samiska hantverket - vätnoe och småskalig turistiskt företagsamhet.

Rennäringen med binäringarna fiske och verksamhet inom vätnoe är en viktig näring inom kommunen. Samebyarna Tåssåsen, Handölsdalen och Mittådalen har åretruntmarker inom Bierjen tjjelte. Tåssåsens sameby har även vinterbetesmarker inom kommunen. Kommunen har under en tid haft fungerande samråd med samebyarna i viktiga frågor.

Ett antal av samerna inom kommunen har vätnoe som en betydande binäring till rennäringen. Det samiska hantverket har utvecklats traditionellt och är beroende av de naturliga råvarorna i skog och mark.

På senare tid har samerna förstått värdet av det egna arvet, kulturen samt de marker som de av hävd har nyttjat för renarnas vandring och bete. Dessa naturtillgångar kan med småskalig verksamhet nyttjas även för fritidsfolkets fromma. Viktigt för sådan samnyttjande av markerna är att ha förståelse för rennäringens behov av betestillgång samtidigt som det ges betesro för renarna under känsliga perioder som t.ex. kalvningsperioden under vår och försommar.

2.2 Samiska språket

Samiskan är ett finsk-ugriskt språk och är släkt med de finska och estniska språken. De nuvarande samiska huvuddialekterna började utvecklas på 800-talet e Kr. Samiskan kan delas in i tre huvudinriktningar av språk: östsamiska som traditionellt talas på Kolahalvön, Rysk sida samt öster om Anárjávri med angränsande områden på norsk sida, centralsamiska (nord- och lulesamiska) som talas i de nordliga områdena på finsk, norsk och svensk sida samt sydsamiska som talas på norsk och svensk sida.

På svensk sida talas traditionellt fem språkvarieteter: nord-, lule-/pitesamiska som tillhör det centralsamiska språkområdet samt ume-/sydsamiska som räknas till det sydsamiska språkområdet. I kommunen har det sydsamiska språket talats som ursprungsspråk.

Minoritetsspråkslagstiftningen anger samiska som ett språk och omfattar samtliga varieteter. Både lule-, nord- och sydsamiska omfattas följaktligen av minoritetsspråkslagstiftningen inom Bjerjen tjjeltes förvaltningsområde.

Äldre och medelålders samer fick i sin ungdom inte tillräcklig träning i det egna språket eftersom de inte fick möjlighet att tala sitt modersmål i skolan. Därför valde många föräldrar att lära sina barn svenska. I dag är situationen annorlunda, det har blivit lättare att få tillgång till utbildning i samiska. År 1977 fastslog riksdagen att samerna är ett ursprungsfolk i Sverige och att de som sådant intar en särställning.

3 Behovet av minoritetsspråkliga insatser

Bjerjen tjelte har genom kommunstyrelse, kommunfullmäktige aktivt medverkat till att bli en samisk förvaltningskommun i och med den nya minoritetsspråkslagens genomförande. I ett tidigt skede som samisk förvaltningskommun beslutade kommunen efter samråd med samiska företrädare att arvodera en resursperson för samordning av samiska insatser enligt intentionerna i minoritetsspråkslagen.

Bjerjen tjelte har en samrådsgrupp för samefrågor med representanter från samebyn/samebyarna och kommunen. Samrådsfrågorna kan vara bl.a. planerade verksamheter inom renskötselområdet.

Under hösten och vintern 2010 har ett kartläggningsarbete genomförts inom kommunen. Enkäter har genomförts med avsikten att få en bild av:

- kunskapen av samiska språket inom förvaltningen, förskola och grundskola
- behov och önskemål av samisk barnomsorg
- samisk äldreomsorg i kommunen
- önskemål och behov av inflytande i samiska frågor inom förvaltningen

Genom intervjuer och samtal med representanter för samer framkommer äldreomsorgen som ett angeläget område. Vid kartläggningsarbetet om samisk äldreomsorg genomfördes personliga besök hos de äldre med naturliga samtalsstunder. Viktigt för de äldre samisktalande är att kunna använda språket i kontakt med personal från äldreomsorgen, att få del av den samiska mattraditionen och även att kunna få delta i samtal med andra med samma kulturella bakgrund och språk.

Samerna ser det som mycket viktigt att få delta i en minoritetsgrupp i kommunen med möjlighet till inflytande och delaktighet över frågor som berör deras vardag och rennäring. Viktigt för samerna är även att få samisk barnomsorg med samiska språket som en ledstjärna. Det samiska språket och kulturen skall vara ett naturligt inslag i barnens förskoleverksamhet och genom grundskolan till gymnasiet. Företrädare för samerna ser det också angeläget att kunna påverka och ha inflytande i de beslut som tas inom förvaltningen i frågor som berör dem specifikt och är viktiga för deras kultur och vardag.

Av enkäterna om kunskaperna i samiska förstår man att de samiska språkkunskaperna inom förvaltningens, förskolans och skolans personal är bristfällig. Viktigt är dock att den personal som arbetar inom vård- och omsorg med samer har en viss vilja att lära sig mera om samernas kultur och språk.

En sammanställning av svaren på enkäterna och de intervjuer/samtal som har genomförts med äldre samerna framgår av bilaga 2, Sammanställning enkätsvar intervjuer/samtal med äldre.

4 Minoritetspolitisk handlingsplan

Kommunen skall både verka för ett långsiktigt stöd och för ett bevarande av de nationella minoriteterna, samt för en efterlevnad av den särskilda lagstiftningen för minoritetsspråk.

Bierjen tjielte ser det som angeläget att följa regeringens minoritetspolitiska strategi att

- säkerställa en bättre efterlevnad av minoritetskonventioner och uppföljning av vidtagna åtgärder
- motverka diskriminering och utsatthet
- stärka minoriteters egenmakt och inflytande
- främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken

Generellt är efterfrågan av minoritetsspråkliga insatser mycket låg. Samerna anser det angeläget att få delta i en arbetsgrupp med politiker och tjänstemän. Syftet är att få inflytande och känna delaktighet i insatser som genomförs, vilket också är lagens intentioner.

För att uppfylla minoritetsspråklagstiftningens krav vid myndighetsutövning finns behov av information och tydliga riktlinjer för kommunens personal.

4.1 Inflytande och delaktighet för samerna

4.1.1 Mål

Den enskilda individen tillhörande en minoritetsgrupp skall känna sig väl bemött och respekterad vid kontakter med kommunen. Den som vill nyttja sin rätt enligt lagstiftningen att använda sitt minoritetsspråk i kontakt med kommunen skall ha möjlighet till detta. Samerna som nationell minoritet skall ha inflytande och kunna vara delaktiga i beslut i frågor som berör dem.

4.1.2 Åtgärder

Organisation

- Referensgrupp/samverkansgrupp, Saemien raerie, vilken skall verka som remissorgan i frågor som berör samiska frågor, vara referensorgan för insatser inom minoritetsspråket samiska och för den kommunala arbetsgruppen. Gruppen består av representanter för samerna samt politiker och cheftjänstemän kommunledning.
- Referensgruppen i samråd med arbetsgruppen har delegation:
 - o för yttranden samt förslagsrätt till kommunstyrelsen inom minoritetspolitiska frågor
 - o att fatta beslut om bidrag till minoritetsspråksinsatser enligt handlingsplanen på belopp upp till ett basbelopp
- Bergs kommun skall även fortsättningsvis ha samråd med Tåssåsens sameby i frågor som berör samebyns intressen i den kommunala planeringen. Dessa samråd kan föranledas genom initiativ av vardera parten eller efter initiativ från Saemien raerie.
- Bilda arbetsgrupp bestående av kommunala tjänstemän, en representant för varje förvaltning samt gemensam administration. Insatser sker i samråd/samverkan med berörd verksamhetsansvarig/chef.
- Ansvarig person för kommunens planering och genomförande av insatser med anledning av LoNM. Tjänstens omfattning bör vara på deltid, minst 25 % och tillsätts efter yttrande från Saemien raerie.

Förvaltningsövergripande:

- All personal inom kommunens förvaltningar skall hålla sig informerade om de minoritetsspråktalandes rättigheter samt kommunens skyldigheter.

- Tillgång till tolkar för minoritetsspråk skall finnas, i möjligaste mån med auktorisation via Kammarkollegiet.
- Översättning av kommunal information sker när behov anses finnas.
- Kunskaper i minoritetsspråk som merit skall anges vid nyanställning förskola, skola och äldreomsorg samt i övrigt vid behov.

Kostnad: 288 490

4.2 Samisk barnomsorg - förskoleverksamhet

4.2.1 Mål

Alla vårdnadshavare som begär hela eller delar av förskoleverksamhet för sitt barn på sitt minoritetsspråk skall få det.

4.2.2 Åtgärder

- Barn, utbildning och kulturförvaltningen utarbetar en handlingsplan för att kunna bemöta en efterfrågan på minoritetsspråksinriktad verksamhet.
- Barn, utbildning och kulturförvaltningen inventerar personal med kunskaper i minoritetsspråk minst en gång per år.
- Blankett för ansökan om placering i barnomsorg skall informera om rättigheten till förskoleverksamhet inom ramen för minoritetsspråklagstiftningen.
- Verksamheten vid Vaerien maanah utvecklas och bibehålls under 2011.
- Samiska barn i övrig barnomsorg i kommunen skall även få delar av verksamheten med samiska inslag.

Kostnad: 410 000

4.3 Samisk äldreomsorg

4.3.1 Mål

Äldre inom särskilt boende och hemtjänst skall äga rätten att bemötas på sitt eget minoritetsspråk. Samiska traditioner, kultur, mathållning skall vara ett naturligt inslag i samisk äldreomsorg

4.3.2 Åtgärder

- Socialförvaltningen utarbetar en handlingsplan för att kunna bemöta en efterfrågan på minoritetsspråksinriktad verksamhet.
- Socialförvaltningen inventerar personal med kunskaper i minoritetsspråk minst en gång per år.
- Vid utredning om plats i särskilt boende samt hemtjänst skall information ges om rättigheten till äldreomsorg inom ramen för minoritetsspråklagstiftningen.
- Kommunens äldreomsorg, med välfungerande hemtjänst, skall även bemöta den samisktalande på sitt språk.
- De äldre samerna skall få del av samiska traditioner såsom språk, kultur och mathållning genom kommunens äldreomsorg.

Kostnad: 176 744

4.4 Revitalisering av samiska språket

4.4.1 Mål

Det sydsamiska språket är i utveckling och behöver stöd för att en revitalisering skall kunna vara positiv. Barn, ungdomar och vuxna skall naturligt få del av språket samtidigt som utbildningsinsatser måste förstärkas i barnomsorg, skola samt för föräldrar och vuxna

4.4.2 Åtgärder

- Grundkolan och gymnasiet skall ge hemspråksundervisning för barn vars vårdnadshavare eller för dem som begär det.
- Kommunen skall verka för att göra det sydsamiska språket synligt i kommunen, annonsering, skyltning av byggnader såväl externt som internt.
- En fortsatt utveckling av sydsamisk text på kommunens hemsida.
- Informationsmaterial, häften, tidningar som distribueras av kommunen skall även ha text på sydsamiska.
- Initiera projekt för att uppmuntra såväl det talade som det skrivna samiska språket.
- Bidrag till samiska arrangemang vilka uppmuntrar och utvecklar den samiska traditionen, språket och kulturen.
- Studieverksamhet för vuxna med det talade språket som ledstjärna.
- Biblioteken, såväl skol- som kommunbibliotek, skall hålla samisk litteratur för barn och vuxna.

Kostnad: 270 200

4.5 Utbildnings- och informationsinsatser

4.5.1 Mål

Det samiska som en del av samhällslivet i Bierjen tjjelte, med en egen kultur, språk och näring skall få ett ökat inslag i samhällsplaneringen. Barn och unga i grundskolan skall få kunskap om samerna och deras kultur och språk. Ökad kunskap ger bättre förutsättningar för förståelse och acceptans i samhället.

4.5.2 Åtgärder

- Kommunens skolplan skall innehålla undervisningsinslag om samisk kultur, näringar och språk i grund- och gymnasieskolan.
- Grund- och gymnasieskolan skall erbjuda undervisning i samiska som främmande språk även för elever som inte läser samiska som hemspråk.
- En fortsatt utveckling med adekvat och aktuell information om samer i allmänhet och information om den lokala samiska befolkningen i synnerhet.
- Aktuell annonsering och information om samiska aktiviteter i kommunens regi.
- Kommunförvaltningens personal, speciellt inom barnomsorg, skola och äldreomsorg, skall i sin fortbildning beakta det samiska samhället: historia, kultur, näringar och språk.
- Speciella utbildningsinsatser för chefs och nyckelpersoner inom förvaltningen.

Kostnad: 52 000

5 Finansiering

- Kommunen skall i sin verksamhet och budget beakta det merarbete som anställd personal utför med anledning av Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)
- Valda åtgärder inom ramen för handlingsplanen skall finansieras via avsatta medel, s.k. minoritetsspråkspengar. Se vidare Rambudget 2011, Nationella minoriteter och minoritetsspråk, sid 6
- Efter beslut av Sametinget om bidrag till förvaltningskommuner kan kommunstyrelsen/fulmäktige efter förslag från Saemien raerie ansöka om interna alternativt externa medel för delfinansiering av vissa projekt.

6 Uppföljning och utvärdering

Redovisning sker till kommunstyrelsen en gång per år:

- Alla förvaltningar redovisar genomförda insatser
- Barn, utbildning och kultur redovisar efterfrågan av förskoleverksamhet på minoritetsspråk samt genomförda insatser
- Socialförvaltningen redovisar efterfrågan av äldreomsorg på minoritetsspråk samt genomförda insatser.
- Saemien raerie redovisar kontinuerligt till kommunstyrelsen om aktuella åtgärder enligt handlingsplanen

Rambudget 2011

Rambudget 2011, Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Statsbidrag	1 197 434
<i>Organisation</i>	239 740
Samordnare minoriteter och minoritetsspråk, visstidsanställd 30% av heltid	200 220
Saemien raerie, arvoden samt resor (möten, åtaganden)	39520
<i>Förvaltningsövergripande</i>	48 750
Tolkning	20000
Översättning av blanketter etc.	18 750
Annonsering	10 000
<i>Barn- och förskoleverksamhet</i>	410 000
Verksamhetsbidrag Vaerien mannah i Kliere	360 000
Åtgärder samisk barn- och förskoleverksamhet i övrigt	50 000
<i>Äldreomsorg</i>	176 744
Aktiviteter i samisk miljö	31 600
Samisk mat, distribution	64000
Personal samisktalande	81 144
<i>Revitalisering sydsamiska</i>	270200
Studieinsatser kulturen och språket, sydsamiska	65200
Samisk text, översättningar	75000
Projekt; Bergs radio, talböcker	55000
Skyllning: kommunhus, bibliotek, skola, förskola	25000
Projektstöd; seminarier om språket och kulturen	50000
<i>Utbildnings- och informationsinsatser</i>	52000
Bidrag för samiska aktiviteter grundskolan och gymnasiet	20000
Aktuell annonsering	7000
Utbildnings-/seminarieverksamhet om samer	25000

Bilagor till HANDLINGSPLANEN 2011:

- Rambudget 2011, Nationella minoriteter och minoritetsspråk, exceldokument 1 sida
- Kartläggning – sammanställning, exceldokument 3 sidor